

Vad vi förstått har inte ens medlemmar i Swedish Matches eget medicinska expertråd varit medvetna om detta engagemang.

Företaget har inte heller redovisat sin medverkan 1996 i tobaksindustrins samlade ansträngningar att kritisera för tobaksindustrin obekväma fynd om passiv rökning gjorda av WHO:s cancer-forskningsenhet International Agency for Research on Cancer (IARC).

Vi kan bara konstatera att företagets öppna informationsansträngningar måste ha misslyckats.

Aulin tycks hävda att innehållet i det dokument som beskriver ett möte mellan representanter för SM och PM inte är korrekt. Såvitt vi känner till har inte något av de amerikanska tobaksbolag vars handlingar offentliggjorts hittills försökt hävda att vad som står i de interna dokumenten inte stämmer.

Vi kan naturligtvis inte veta om de citat PMs representanter hänfört till Aulin eller hans kollega stämmer ordagrant. Vi kan dock inte se något rimligt motiv till varför PM skulle falsifiera ett protokoll för internt bruk, och vi tvivlar inte heller på andemeningen, dvs att det svenska företaget Swedish Match uppmuntrat och stött amerikanska tobaksbolags aggressiva taktik att utmana vetenskapliga slutsatser i domstol.

Skilj vetenskap och domstolsutslag

Denna konfrontativa inställning, som också bekräftas av Aulins senaste inlägg, måste anses som anmärkningsvärd i företag som säger sig värna om forskning. Synsättet att vetenskapliga frågeställningar ska avgöras i domstol är främmande för svensk forskningskultur.

Aulins kommentarer kring tobaksindustrins rättsprocess mot den amerikanska miljömyndigheten EPA för att den klassat miljötabaksrök som ett carcinogen är dessutom vilseledande då han påstår att »klassificeringen var absurd, orimlig och saknade all vetenskaplig grund«. Vad klassificering av miljötabaksrök som ett sk »class A carcinogen« innebär är att det anses vara bevisat som ett cancerframkallande ämne för människor (inte, som Aulin hävdar, att det är lika farligt att vistas i ett rökigt rum som att vistas i en radioaktivt nedsmutsad miljö).

Tobaksindustrins advokater lyckades i sin stämning mot EPA på så vis att myndigheten i sin officiella slutrapport kring passiv rökning tvingades ta bort det avsnitt som handlade om lungcancer. Domstolsutslaget har blivit mycket hårt kritiserat <www.tobacco.neu.edu/extra/hotdocs/osteenearticle.htm>, och är vitt skilt från att ha rätt i den vetenskapliga sakfrågan, dvs huruvida ingredienser i

miljötabaksrök är cancerframkallande och kan ge upphov till lungcancer bland icke-rökare.

EPA har aldrig backat från sina slutsatser <www.epa.gov/smokefree/pubs/strfs.html> vilka stöds av både tidigare och efterföljande vetenskapliga studier och sammanställningar. Ett exempel är IARC:s aktuella rapport, där miljötabaksrök klassificeras som cancerframkallande hos människa <<http://monographs.iarc.fr/htdocs/monographs/vol83/02-involuntary.html>>.

Ringa förtroende

Det är därför bisarrt när Aulin för Läkartidningens läsare beskriver EPAs klassificering som »grundlös, falsk och vilseledande« och indirekt hävdar att det på grundval av domstolsutslag i North Carolina inte finns vetenskapliga belägg att

miljötabaksrök är ett karcinogen. Det är naturligt att Aulin finner det obehagligt att bli påmind om sitt företags handlande under de senaste decennierna. Han väljer därför att i sina inlägg i stället ägna betydande utrymme åt snusfrågan, trots att detta område inte alls berördes i vår ursprungsartikel. I denna fråga återkommer vi separat.

Sammanfattningsvis inger Aulins inlägg ringa förtroende – och understryker vikten att även i fortsättningen noga granska tobaksindustrins argument och strategier.

Mats Lambe

docent,

*Institutet för medicinsk epidemiologi,
Karolinska institutet*

Göran Boëthius

docent, överläkare, Östersunds sjukhus

»Rökaren får i sig större mängder cancerframkallande ämnen än den passive rökaren, men en förhöjd exponering hos passiva rökare kan tydligt dokumenteras.«

Miljötabaksrök cancerframkallande

■ I ett inlägg i Läkartidningen 30–31/2002 hävdar Bo Aulin att den amerikanska miljömyndighetens (US Environmental Protection Agency) klassificering 1993 av miljötabaksrök som cancerframkallande var »absurd och orimlig och saknade all vetenskaplig grund«. Efter att ha genomfört och publicerat epidemiologiska undersökningar om sambandet mellan passiv rökning och lungcancer sedan mer än 15 år är jag väl insatt i frågan.

Signifikanta samband

Sidoröken innehåller i regel större mängder av olika ämnen än huvudröken, varav ett flertal är cancerframkallande. På grund av utspädning i omgivningsluften får den passive rökaren ändå i sig mindre mängder än rökaren, men en förhöjd exponering hos passiva rökare kan

tydligt dokumenteras via biologiska markörer [1].

Sedan 1981 har ett stort antal epidemiologiska studier publicerats kring passiv rökning och lungcancer som sammantagna klart visar statistiskt signifikanta samband, och ofta positiva dos–responssamband. Eftersom de observerade, och förväntade, riskökningarna i de epidemiologiska studierna i regel var låga måste hänsyn tas till olika felkällor vid tolkningen. Dessa felkällor bidrar till både falskt för svaga och falskt för starka samband. En omfattande litteratur finns i ämnet, där empiriska data talar emot att de observerade sambanden kan förklaras av olika felkällor [1, 2].

Redan 1986 gjordes bedömningen att miljötabaksrök är cancerframkallande av expertgrupper vid Nationella forskningsrådet i USA [3], US Surgeon Gen-

eral [4] och FNs internationella cancerforskningsinstitut i Lyon [5]. Sedan dess har underlaget stärkts, och frågeställningen är numera knappast vetenskapligt intressant.

Tobaksindustrins uppenbart extrema ställningstaganden, så tydligt demonstrerade av Bo Aulin i inlägget, är svår-förståeliga eftersom de är kontraproduktiva och leder till ifrågasättande av både omdöme och trovärdighet.

Andra effekter viktigare

Det bör betonas att miljötobaksrökens cancerframkallande effekt är av underordnad betydelse från folkhälsosynpunkt. Andra effekter är mer betydelsefulla, exempelvis på nedre luftvägar hos barn och på hjärt-kärlsystemet, liksom akuta besvär hos personer med känsliga luftvägar. Underlaget är mer än tillräckligt för fortsatta åtgärder som syftar till att begränsa exponeringen för miljöto-baksrök.

Närmast i tur står rökning på restauranger. Alla minns vi kampanjerna mot rökförbud inom trafikflyget, som kraftfullt stöddes av tobaksindustrin, även om det ofta skedde i det fördolda. Nume-ra betraktas rökfria flyg som helt naturligt över praktiskt taget hela världen. Jag är övertygad om att vi om några år kommer att undra, liksom man redan gör i de-lar av USA, hur man någonsin kunde ac-ceptera den omfattande exponering för tobaksrök som sker i restaurangmiljö.

Göran Pershagen

professor och prefekt,
Institutet för miljömedicin,
Karolinska institutet;
överläkare, avdelningen för arbets- och
miljömedicin, Samhällsmedicin, Stock-
holms läns landsting

Referenser

1. Pershagen G. Passive smoking and lung cancer. In: Samet JM, editor. Epidemiology of lung cancer. New York: Marcel Dekker Inc; 1994p. 109-30.
2. Nyberg F. Environmental and genetic factors in lung cancer. Epidemiological and biomolecular studies focusing on non-smokers [dissertation]. Stockholm: Institute of Environmental Medicine, Karolinska Institutet; 1998.
3. Environmental tobacco smoke: Measuring exposures and assessing health risks. US National Research Council. Washington DC: National Academy Press; 1986.
4. The health consequences of involuntary smoking. US Surgeon General. Washington DC: United States Department of Health and Human Services; 1986.
5. Monographs on the evaluation of the carcinogenic risk of chemicals to humans: Tobacco smoking. Volume 38. Lyon: International Agency for Research on Cancer; 1986.

Redaktörers synpunkter på förslag om etisk forskningsgranskning

I en tidigare artikel i Läkartidningen har jag framhållit att Utbildningsdepartementets lagförslag *Etikprövning av forskning som avser människor* (Ds 2001:62) ger mer tyngd åt legala aspekter än åt etisk kompetens [1]. Dess genomförande riskerar att öka byråkratin utan att förbättra försökspersonernas säkerhet.

Eftersom en statlig prövning av klinisk forskning kan få förhållandevis omfattande konsekvenser för redaktionerna av medicinska tidskrifter, redogjorde jag för det svenska lagförslaget vid ett sammanträde med *Committee on Publication Ethics* (COPE) på BMA House i London den 15 april 2002. COPE är en sammanslutning som tillkommit på initiativ av BMJ Publishing Group och till vilken ett stort antal andra tidskrifter anslutits. Min redovisning följdes av en omfattande diskussion som i protokollet sammanfattats på följande sätt:

»Professor Zetterstrom talked to his paper. In the ensuing discussion, it was pointed out that in the UK we have a self-regulatory approach when dealing with research ethics, although this approach has not satisfied the authorities in Sweden and perhaps will not satisfy those in other European countries. The Lancet has called for all students to receive education in publication ethics and research fraud. This has only recently hit the political agenda. It was felt that it is COPE's obligation as an organisation to assure the government that the management of publication and research fraud is in good hands (in agreement with the Royal Colleges). Although COPE is, essentially, powerless, it should take centre stage in order to draw everybody's attention to the problems

and how to solve them. Professor Farthing indicated that he knows the government is monitoring the development of COPE but has no appetite to pursue dealing with publication/research fraud through law. Professor Zetterstrom was thanked for his presentation.»

God kompetens

Eftersom tidskrifternas redaktioner anses ha god kompetens för att ta ställning till huruvida ett genomfört forskningsprojekt är oetiskt, bedömdes det inte som nödvändigt att hänskjuta den etiska granskningen av planerade eller genomförda forskningsprogram till andra instanser än de nu inrättade etiska kommittéerna och de vetenskapliga tidskrifternas redaktioner.

Varje enskild tidskrift bör dock utveckla ett system för hur misstänkt eller bekräftat missbruk skall handläggas. Det ansågs självklart att relevanta myndigheter skall kunna få önskad information från COPE och enskilda tidskriftsredaktioner.

Eftersom resultaten av s k kontraktsforskning inte alltid publiceras i sedvanliga tidskrifter kan dock speciella regler vara nödvändiga för denna typ av verksamhet. De bör i första hand utarbetas av aktuella universitet och högskolor.

Rolf Zetterström

Acta Paediatrica,
Karolinska sjukhuset, Stockholm
rolf.zetterstrom@actapaediatrica.se

Referens

1. Zetterström R. Förslag om etisk forskningsgranskning har juridisk slagsida och bör omprövas. Läkartidningen 2002;99:1232-4.

Östrogen, B₁₂ och åldrande

Den nya SBU-rapporten om östrogenbehandling (Läkartidningen 28-29/2002, sidorna 3031-4) och den konstruktiva kritiken från Birgitta Hovelius (sidorna 3014-5) aktualiserar problemet att definiera de bristtillstånd som följer med kön och ålder.

B₁₂-brist är vanligare bland kvinnor än bland män i åldern 15-44 år [1]. Hos personer över 70 år det tvärtom [1]. Vad riskerna med östrogenbehandlingen beträffar, undrar jag om de samvarierar med livsstil – de som använder östrogen är som grupp mer benägna för en hetsig livsstil? Jag frågar för att livsstil synes

spela en roll i en del familjer med hjärtinfarkter i unga år [jämför 2].

Bo Norberg

docent, medicinkliniken, Umeå

Referenser

1. Engstedt L, Nilsson-Ehle H, Norberg B, Palmblad J, red. Kontroverser kring vitamin B₁₂. Kunskap, kompetens, kommunikation. Klippan: Pedagogförlaget; 1998. p. 124.
2. Norberg B. Heredity of heart [health]. Ron-del 2002; 10. Available from: URL: <http://www.rondellen.net>